ЛІТЕРАТУРА

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. / Анатолій Миколайович Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
2. Витвицкая С. С. Основы педагогики высшей школы / Витвицкая С. С. – К., 2003. – 316 с.
3. Касенюк Д.Э. Формирование нравственных ценностных ориентаций здорового способа жизни старшеклассников : дис…. кандидата пед. наук : 13.00.01 / Касенюк Дмитрий Єдуардович. – Витебск, 1998. – 141 с.
4. Зимівець Н. В. Соціально-педагогічні технології формування відповідального ставлення до здоров'я в учнівської молоді : автореф.... дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Наталія Володимирівна Зимівець. – Луганськ, 2008. – 23 с.
5. Психология здоров'я : учеб. для вузов / под ред. Г. С. Никифорова. – СПб. : Питер, 2003. – 607 с.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / Анатолій Іванович Кузьмінський – К. : Знання, 2005. – 486 с.
7. Туркот Т. І. Технологія самостійної роботи студентів, що зберігає їхнє здоров'я (з досвіду роботи) / Т. І. Туркот, І. В. Осадчук // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 3 (52). – С. 65–75.

УДК [378.14:159.9]:378.9

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Волярська О.С., к.пед.н., доцент

Запорізький національний університет

У статті визначено психолого-педагогічні умови, що впливають на процес формування професійної спрямованості студентів. Проведено дослідження факторів, які сприяють професійному становленню особистості студента.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, особистість студента, навчання, професійна спрямованість, професійне становлення, настанови.

Волярская Е.С. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ / Запорожский национальный университет, Украина.

В статье определены психолого-педагогические условия формирования профессиональной направленности студентов. Проведено исследование факторов, которые способствуют профессиональному становлению личности студента.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, личность студента, обучение, профессиональная направленность, профессиональное становление, установки.

Volarskaya E.S. PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL BASICS OF THE PROFESSIONAL ORIENTATION FORMING OF HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS STUDENTS / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article defines psychological and pedagogical basics of the professional orientation forming of students. The author has alone a reseach of the factors which assist the professional settlement of students personality.

Key words: Higher Educational Establishment, student's personality, education, professional orientation, professional setting, settings.

Сучасний етап розвитку незалежної України характеризується перетвореннями у системі освіти. У Європі відбуваються інтеграційні процеси, обумовлені глобалізацією, яка охоплює і сферу освіти в цілому, і сферу вищої психолого-педагогічної освіти зокрема. Входження України в Європейський освітній простір, перспектива приєднання до Болонського процесу підвищує попит на справжнього професіонала і надає нашій державі змогу поглибити відносини з європейськими державами в подальшій інтеграції до Європейського Союзу. Зміни суспільного ладу визначають вимоги, що висуваються до сучасного фахівця. Тому професійне самовизначення, професійна спрямованість та професійне становлення майбутніх спеціалістів є нагальною проблемою сучасної психолого-педагогічної науки і практики, а також одним із пріоритетних напрямів модернізації та фундаменталізації вищої педагогічної освіти України на сучасних теоретико-методологічних засадах.

Навчання у вищому навчальному закладі є першим етапом професійного становлення людини. Вважаємо, що ті професійні якості та риси, яких набуває студент протягом навчання, будуть проявлятися в його професійній діяльності. Традиційно проблему професійного навчання особистості розглядають з точки зору формування схильностей до певної сфери професійної діяльності, мотивації трудової діяльності, наявності у людини специфічного набору психологічних рис і характеристик, так званого психологічного профілю, які створюють умови для сумісності особистості з професійним середовищем. Тому останнім часом розробляються нові підходи до процесу підготовки майбутніх фахівців для всіх сфер суспільства.

Процес переосмислення функції освіти на гуманістичних засадах, що передбачає його орієнтацію на актуалізацію можливостей особистості, перетворення останньої на суб'єкт навчальної діяльності, здатної до свідомого професійного самовизначення, саморозвитку, вільного вибору свого життєвого шляху, вимагає певних змін у розбудові загальної стратегії організації навчально-виховного процесу в закладах освіти.

Питання професійної діяльності, її ефективності впродовж багатьох років посідають важливе місце в дослідженнях багатьох авторів. Серед них слід зазначити наукові праці М.Я. Басова, Є.А. Климова, В.П. Зінченка, Н.В. Кузьміної та ін. Але в цілому ще відчувається дефіцит теоретичних досліджень з концептуальних проблем професійного становлення, професійної спрямованості та професійної діяльності в цілому.

Отже, потреба в комплексному науковому дослідженні та обґрунтуванні механізму професійної спрямованості зумовили вибір теми статті.

Мета статті –науково-теоретичне та експериментальне вивчення психолого-педагогічних умов формування професійної спрямованості студентів у період навчання у вищому навчальному закладі.

Для досягнення мети були поставлені такі **завдання**: теоретично обґрунтувати зміст поняття «професійна спрямованість»; вивчити етапи та закономірності професійного становлення студентів на різних етапах навчання у вищій школі; експериментально перевірити психолого-педагогічні умови формування професійної спрямованості студентів.

Теоретичну основу дослідження склали праці педагогів і психологів: А.О. Вербицького, О.Б. Каганова, В.В. Кревневич, Н.В. Кузьміної, А.П. Сейтешева, В.О. Сластьоніна, Н.Ф. Тализіної, М.Х. Тітми та інших. Дослідженням різних аспектів професійної спрямованості займались такі вчені, як С.Я. Батишев, В.І. Ковальов, М.І. Махмутов, Ю.П. Платонов.

Методологічною і теоретичною основою дослідження є положення теорії пізнання про активну роль особистості у засвоєнні знань; теорія поетапного формування розумових дій; здобутки в галузі сучасних педагогічних технологій; принцип загальної психології про єдність свідомості й діяльності; стратегія формування мотивації навчання.

Поняття «спрямованість особистості», яке було введене в науковий обіг С.Л. Рубінштейном, отримало свій розвиток насамперед у виділенні різних видів спрямованностей. У психологічній літературі представлені та описані такі спрямованості: особистісна, колективістська, ділова (Б. Басс, В. Смекал, М. Кучер, М.С. Неймарк), гуманістична, егоїстична, депресивна та суїцідальна (Д.І. Фельдштейн, І.Д. Єгоричева). Особлива увага приділяється дослідженню професійної спрямованості особистості (Ф.Н. Глобін, Є.А. Климов, Н.В. Кузьміна, Н.В. Комусова) [2, 82]. Професійна спрямованість розуміється насамперед як сукупність мотиваційних утворень (інтересів, потреб, схильностей, прагнень тощо), пов’язаних із професійною діяльністю людини і таких, що зумовлюють вибір професії та прагнення працювати за обраною спеціальністю, а також задоволеність професійною діяльністю. Також важливим аспектом є психологічна готовність до професійної діяльності. Професійна спрямованість являє собою «інтегральне утворення і характеризується предметом професійної спрямованості, в якості якого виступає бажана професія (вид діяльності); видами мотивів професійної діяльності; силою (рівнем) спрямованості, що виявляється в ступені вираженості прагнень до оволодіння професією та роботі за нею; знаком, що виражається задоволенням чи незадоволенням своєю професією» [4, 11-12]. Формування професійної спрямованості утворює основний зміст професійного самовизначення.

Більшість дослідників розглядають спрямованість як окрему сторону особистості, як сукупність властивостей, що складають самостійну структуру, що включає в себе систему провідних мотивів, які визначають внутрішню позицію особистості; стрижневу особливість особистості, що обумовлює її своєрідність; вираження єдності зовнішніх впливів і внутрішніх умов; інтереси, потреби, прагнення, ідеали, переконання [6].

Найбільш чітко формулює поняття спрямованості особистості Р.Д. Каверіє: «Спрямованість, - на його думку, - це те, що характеризує конкретну людину, своєрідно пережите нею вибіркове відношення до дійсності, що впливає на її діяльність» [3, 21].

Спрямованість визначає структуру особистості в цілому і характеристику її особливостей. Наявність сформованої спрямованості забезпечує постійну, орієнтацію, що відповідає домінуючим мотивам і сприяє єдності та стійкості особистості. Професійна спрямованість як особистісне утворення значною мірою визначає характер загальної спрямованості особистості [2]. На думку А.П. Сєйтешева професійна спрямованість за своєю структурою являє собою складне утворення, що включає в себе предметний зміст, світогляд і певні динамічні властивості [12].

Аналізом структурних компонентів основних етапів формування професійної спрямованості, дослідженням психічних властивостей та явищ, педагогічних умов і заходів, що впливають на перебіг усього процесу, займалися видатні психологи й педагоги: А.О. Вербицький, О.Ю. Голомшток, О.Б. Каганов, Є.О. Климов, В.В. Кревневич, В.М. Мясищев, К.К. Платонов, Ю.П. Платонов, А.П. Сейтешев, Г.О. Фортунатов, П.А. Шавір, Г.І. Щукіна та інші.

Процес формування професійної спрямованості, на нашу думку, відбувається одночасно з процесом професійного становлення особистості і є по суті процесом формування провідних властивостей особистості на основі її потреби у професійному самовизначенні. Проте, деякі дослідники заперечують висловлену нами точку зору. Так, В.І. Селиванов вважає, що не всі мотиви діяльності людини зводяться до вираження ідеї модифікації потреб. “Вплив навколишнього світу породжує чимало мотивів, непов’язаних із наявними потребами. Прохання, вимога, наказ, різноманітні впливи, що надходять від інших людей і предметів, довкілля, викликають відповідні дії людини поза її потребами чи навіть всупереч їм…” [8, 60].

Таким чином, можна зробити висновок, що професійна спрямованість - це провідна інтегральна якість особистості, характерною рисою якої є вибіркове і мотиваційне відношення індивіда до вибору професії відповідно до покликання й ідеалів, світогляду й інтересів. Структура професійної спрямованості складається зі змістовної сторони намірів чи планів індивіда щодо вибору галузі, професії, спеціальності, функціональної придатності особистості (схильностей і здібностей), мотиваційної сфери (обґрунтування вибору) і психологічної готовності до роботи за обраною професією.

Практика показує, що більшість студентів І-ІІІ курсів при вивченні того чи іншого предмету, при підготовці до заліків, іспитів обмежуються тільки фіксацією вивченого матеріалу, але не зіставляють отримані знання зі своєю майбутньою професійною діяльністю. А тому при вивченні предмету треба організовувати роботу так, щоб можливо було максимально показати застосування матеріалу, який вивчається, в майбутній професії. Знання і спеціальні вміння, не зорієнтовані на застосування в майбутній роботі, не стають інструментами професійно спрямованої діяльності і дуже швидко особистістю втрачаються. У зв'язку з таким підходом спостерігається значний розрив між теоретичною і практичною підготовкою майбутніх психологів, у багатьох випускників виявляється несформованим необхідний рівень професійної готовності до майбутньої діяльності.

Отже, вважаємо, що формування і розвиток у студентів професійної готовності - невідкладне завдання вищої школи.

Стосовно педагогічної готовності до професійної діяльності слід відзначити наявність розвинених здібностей до застосування навчальної інформації, можливість сприймати педагогічні дії суб’єктів навчально-виховного процесу.

Викладене вище лише підтверджує той факт, що пов’язаний із самовизначенням процес формування професійної спрямованості відбувається під впливом суперечливих факторів об’єктивного та суб’єктивного характеру. Виявлення їх і є одним із завдань нашого дослідження.

Одним із факторів, що справляє вплив на процес формування професійної спрямованості, є наявність здібностей до оволодіння обраною професією.

Відомо, що позитивне емоційне ставлення до професії – це початкова ланка у процесі становлення потреби у професійній діяльності: від першої орієнтації до духовної потреби. На основі потреби у професійній діяльності у людини з’являються й розвиваються інші джерела її прагнень: почуття, настанови, інтереси, ідеали й переконання, які вступають у складні відношення і взаємозв’язки з потребами.

Проблема формування настанов у педагогічному процесі є не достатньо вивченою. Аналіз педагогічних досліджень дозволив нам виділити такі умови стійкого закріплення установок: якість викладання; особистість педагога; зміст навчальної діяльності; суспільна й особистісна значущість виконуваних завдань.

Особливо хотілося б підкреслити роль настанов у виховному процесі. Наявність тієї чи іншої настанови може змінити перспективу. Тому особливу увагу в педагогічному процесі варто приділяти формуванню настанови як готовності до діяльності, спрямованої на оволодіння професією.

У процесі формування професійної спрямованості необхідно також враховувати той факт, що не завжди ситуативний, реактивний, епізодичний інтерес до професії, безпосередньо пов'язаний з емоційними переживаннями свого ставлення на певний момент, переростає в інтерес особистісний, ініціативний, стійкий, який відповідає характеру особистості і входить до її професійної спрямованості.

Педагогіка розглядає такі шляхи формування професійного інтересу: зміна змісту, форм і методів навчання, включення учнів у професійно спрямовану діяльність (О.М. Землянська, С.П. Крегжде, Л.Х. Мажитова, В.В. Римкявічене, А.Ф. Есаулов).

Виховання стійкого, ініціативного інтересу до професії, що проявляється на тлі самостійності й забезпечує усвідомлення особистістю цілей діяльності, є необхідною умовою формування схильності до певної професії.

Проаналізувавши дослідження в галузі педагогіки та психології, що визначають особливості проблеми формування професійної спрямованості, можна стверджувати, що цей процес передбачає наявність принаймні двох етапів.

На першому етапі формування професійної спрямованості інтерес до професії переважно тримається на привабливості її зовнішніх сторін і безпосередньо пов'язаний із переживаннями свого ставлення в даний момент. Перший етап формування професійної спрямованості закінчується вихованням інтересу до діяльності з оволодіння професією і становить собою нижчу стадію розвитку професійної спрямованості. Вища стадія проявляється у вигляді схильностей, якостей та переконань особистості.

Другий етап формування професійної спрямованості завершується готовністю спеціаліста до самостійної професійної діяльності.

Дуже важливо проаналізувати динаміку професійної спрямованості студентів під час їхнього навчання у вищий школі. Це пов'язане з визначенням того, які цілі ставив і ставить кожен студент, як він проявляє себе в різних видах діяльності, якими є його інтереси, настанови, ідеали, світогляд тощо.

Для аналізу рівня професійної спрямованості майбутніх фахівців нами були обрані студенти спеціальності «психологія» Запорізького національного університету.

Професійна діяльність психолога є дуже складною як за своїм змістом, так і за своєю формою. Саме це і обумовлює довготривалий процес становлення і розвитку цієї сфери професійної діяльності.

Можна виділити такі умови для професійного становлення студентів- психологів:

– забезпечення усвідомлення студентами-психологами завдань та вимог майбутньої професії;
– формування в студентів професійно-психологічної спрямованості;
- організація активності кожного студента; врахування у процесі навчальної взаємодії зі студентами індивідуальних особливостей кожного;
- організація керованої самостійної роботи студентів [5, 10-11].

Таким чином, основними функціями навчання у вищому навчальному закладі, які спрямовані на професійне становлення особистості майбутнього психолога, є наступні:

1. Формування професійних (цільових, смислових, операційних) настанов.
2. Формування системи професійно важливих знань, науково-культурного світогляду.
3. Формування професійно важливих умінь, навичок.
4. Розвиток професійно важливих здібностей (інтелектуальних, перцептивних, комунікативних, експресивних, організаторських, мовних і т.ін.).
5. Розвиток духовних потреб майбутнього психолога, морально-етичне вдосконалення його особистості.
6. Сприяння самоактуалізації кожної особистості, розвитку індивідуальності [1].

Таким чином, професійна свідомість являє собою сукупну систему норм, установок, мотивів, цінностей і змістів, що направляє й координує зовнішню (операціональну) і внутрішню (змістовну) сторони професійної діяльності психолога.

У дослідженні брали участь студенти першого, третього та п'ятого курсів факультету «Соціальної педагогіки та психології» (СПП). Дослідження проводилося у 2008-2009 н.р.

За кількістю вибірка складалася з 30 осіб, що навчаються на першому курсі, 32 осіб – на третьому курсі та 22 осіб – на п'ятому курсі. Загалом у дослідженні взяли участь 84 студенти факультету СПП віком від 17 до 22 років, з них 78 дівчат та 6 хлопців. Вибірка створена методом випадкового безповторного відбору. Нами були обрані студенти саме цих курсів з метою вивчення умов, які формують їхню професійну спрямованість.

Таким чином, актуальним стає розгляд тих змін, що відбуваються на кризових курсах з майбутніми професіоналами. Так, наприклад, перший курс – це етап вступу до фаху, період поверхневого знайомства з ним, коли ще відсутнє чітко сформоване уявлення про специфіку майбутньої професійної діяльності. На думку багатьох фахівців – це кризовий період, пов'язаний із прийняттям нових норм, правил, примірюванням на себе нового статусу – статусу "студента". Також криза цього періоду може бути пов'язана з процесом адаптації, з обмеженістю певних особистих ресурсів, а також невиправданими очікуваннями абітурієнтів [11].

Під час навчання на третьому курсі студенти вже в достатній мірі ознайомлені зі специфічними особливостями обраної професії. Саме під час цього періоду деякі студенти усвідомлюють помилковість обраного професійного шляху. Розповсюджені випадки, коли переломний період третього курсу є останнім, тобто студенти приймають рішення про зупинення навчання за обраною спеціальністю, або про перехід на заочне відділення. Якщо криза третього курсу переживається студентом, то відбувається закріплення впевненості у правильності обраного професійного напряму. Намагаючись почати застосовувати здобуті знання на практиці, певна частина студентів починає працювати за спеціальністю.

П'ятий курс певною мірою теж вважається кризовим. Якщо на цьому етапі криза переживається благополучно, у студентів формується адекватна професійна ідентичність, у іншому разі – закріплюється рішення, що цим видом професійної діяльності займатись вони не будуть. Як показує статистика, таких студентів більшість, інші ж зазначають, що будуть побічно використовувати здобуті професійні знання та вміння.

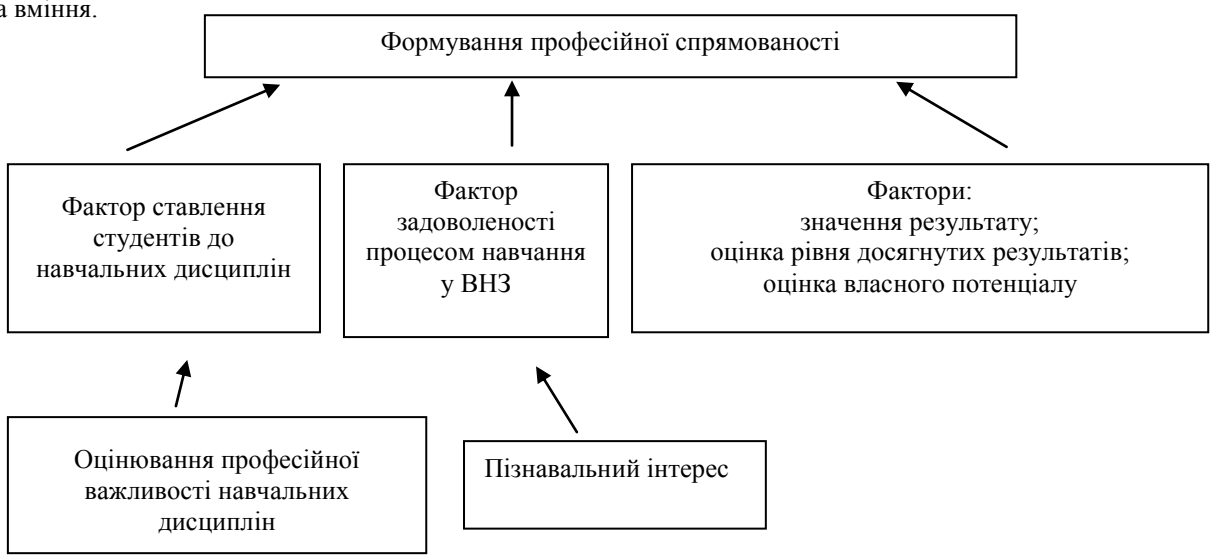

Рис. 1. Складові фактори формування професійної спрямованості

Нами були обрані саме ці фактори, оскільки під час ретельного аналізу наукових джерел ми ознайомились поверхнево лише з їх назвами. Нажаль, у вивченій нами літературі не йшлося про динаміку цих факторів у процесі навчання у ВНЗ.

Дослідження містило три основні етапи. На першому етапі ми виділили фактор ставлення студентів до навчальних дисциплін як умову формування професійної спрямованості. Для дослідження нами був складений перелік із 17 основних навчальних дисциплін, для кожного курсу – окремий. Студентам пропонувалося проранжувати один і той самий перелік за п'ятибальною системою в порядку збільшення значення (від одного до п'яти) – за кожним предметом.

На другому етапі дослідження нами було виділено фактор задоволеності процесом навчання у вищому навчальному закладі як умову формування професійної спрямованості. Відповідно до цього фактору, нами досліджувалася динаміка змінення ступеня задоволеності процесом навчання від першого до п'ятого курсів. Дослідження впливу цього фактору проводилося за допомогою методу письмового анкетування.

Метою третього етапу дослідження стало вивчення таких факторів, як: значення результату; оцінка рівня досягнутих результатів; оцінка власного потенціалу.

Результати аналізу **ставлення студентів до навчальних дисциплін.** Виділення нами саме цього фактору як педагогічної умови, що формує професійну спрямованість студента, обумовлено тим, що рівень сформованості мотивації прямо пов'язаний з тим, як майбутні професіонали ставляться до навчальних предметів, тобто в залежності від того, наскільки студентам цікаво навчатися у вищий школі, наскільки

професійно важливими вони вважають предмети, що викладаються, – настільки й буде сформована професійна спрямованість спеціалістів у обраній професійній галузі.

Після математичної обробки даних були отримані такі результати за фактором ставлення студентів до навчальних дисциплін: в цілому, професійна важливість навчальних дисциплін оцінюється вище, ніж пізнавальний інтерес до них протягом всього періоду навчання у виші. Спостерігається така динаміка: за показником професійного значення навчальних дисциплін на першому курсі визначено найбільшу важливість навчальних дисциплін, незважаючи на те, що більшість із них має загальний характер; на третьому курсі середній показник професійної важливості навчальних дисциплін знижується до відмітки 59 балів (при максимально можливих 86 балах); і на п'ятому курсі середній показник складає 47 балів.

Таким чином, спостерігаємо, що професійне значення навчальних дисциплін і пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін з протягом навчання знижується.

Отримані дані, а саме зниження показника професійного значення навчальних дисциплін від першого курсу до п'ятого можна пояснити тим, що на першому курсі у студентів, які нещодавно були абітурієнтами, спостерігається більший ступінь тривожності, що обумовлює більшу відповідальність в умовах підготовки до семінарських занять при вивченні навчальних дисциплін. Першокурсники більш старанно ставляться до навчання, частіше, ніж третьокурсники та п'ятикурсники відвідують бібліотеку. Також студенти першого курсу, безумовно, менш адаптовані до нового студентського середовища, до вимог викладачів, тому вони витрачають більше зусиль у процесі навчання. Також більший показник за критерієм професійного значення на першому курсі можна пов'язати з ефектом новизни навчального середовища. Це стосується, в першу чергу, організаційного аспекту (побудова розкладу, інша тривалість навчальних занять). По-друге, це стосується змістовного аспекту навчальних діяльності (новітність та різноплановість дисциплін, великий об'єм нової інформації, стиль та методика викладання та ін.).

По-третє, хотілося б звернути увагу на особистісний аспект. Він простежувався у бажанні першокурсників самоствердитися серед одногрупників (частіше за все в ході навчального процесу, наприклад, у активній підготовці до семінарів), окрім того, важливим для першого курсу, на відміну від п'ятого курсу, є завойовування авторитету серед викладачів. Це явище спостерігається не тільки у ретельнішій підготовці до заняття, а і в уважності під час лекцій студентів першого курсу.

На третьому курсі ефект новизни зникає, і під час досліджень нами було виявлено, що показник професійного значення навчальних дисциплін знижується з позначки 67 балів (на першому курсі) до 59 балів (на третьому курсі) при максимально можливих 85 балах. А пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін знижується з позначки 55 балів (на першому курсі) до 48 балів (на третьому курсі). Тобто, можна припустити, що в середині навчання у ВНЗ (на третьому курсі) велика кількість студентів розчаровується в обраній спеціальності. За даними інтерв'ю причиною розчарування є нездійснені очікування з приводу майбутньої професії. Також, серед причин зниження професійного значення і, разом із цим, пізнавального інтересу, студенти називають надмірну теоритизованість навчання. Тобто для того, щоб зріс інтерес та усвідомлення професійного значення навчальних дисциплін, а значить і належним чином сформувалась мотивація до професійної діяльності, потрібне збільшення професійної практики під час навчання, в ході якої студенти мали б змогу застосувати отримані професійні знання, трансформувати їх у вміння та навички.

Під час дослідження показників професійної важливості навчальних дисциплін та пізнавального інтересу до них на п'ятому курсі нами спостерігалося зниження показника професійної важливості навчальних дисциплін з 59 балів (на третьому курсі) до 47 балів (на п'ятому курсі), аналогічне зниження простежується і за показником пізнавального інтересу, який знижується з 48 балів (на третьому курсі) до 41 балу (на п'ятому курсі). Отримані результати, на нашу думку, пов'язані зі стиранням ефекту новизни по відношенню до організаційного, змістовного й особистісного аспектів навчання. Це, в свою чергу, призводить до зменшення пізнавальної активності студентів останніх курсів.

Під час проведення інтерв'ю зі студентами п'ятого курсу 80% опитаних засвідчили, що необхідні знання вони отримували з першого по четвертий курси. Крім того, серед причин зниження пізнавального інтересу професійної важливості навчальних дисциплін п'ятикурсники називають:

- недостатність часу на навчання у зв'язку із зайнятістю на роботі – 35% п'ятикурсників;
- зміна сімейного статусу, тобто одруження, або народження дитини, у деякій мірі звужують можливості навчатися й розвиватися професійно, внаслідок чого падає професійна важливість та пізнавальний інтерес до навчання в цілому – 30% опитаних;
- повна адаптація до висунутих викладачами умов, розподіл та виконання обраних ролей у колективі, чітко окреслений статус у групі – все це призводить до зменшення зусиль студентів у напрямку оволодіння професійними знаннями – 20% опитаних;

– небажання пов’язувати своє майбутнє життя з професією, що була обрана п’ять років тому – 7% опитаних п’ятикурсникі.

Результати аналізу задоволеності процесом навчання у вищій школі.

Аналізуючи на попередньому етапі дослідження вплив фактору ставлення студентів до навчальних дисциплін на формування професійної спрямованості, ми помітили, що пізнавальний інтерес до навчальних дисциплін та оцінка їх професійної важливості – це далеко не всі аспекти, що спричиняють вплив на процес побудови професійної спрямованості у майбутніх спеціалістів. У цій частині нашої дослідницької роботи ми б хотіли висвітлити важливий фактор, від якого певним чином залежить формування професійної спрямованості. Це фактор задоволеності студентів процесом навчання у вищому навчальному закладі. Для вивчення цього фактору ми скористалися методом анкетування, що відбувалось у письмовій формі з тією ж самою вибіркою. Основним плюсом анкетування є те, що воно дозволяє охопити необхідну кількість осіб, містить докладний перелік запитань для всіх респондентів.

Аналіз отриманих результатів свідчить, що показник певної задоволеності навчанням у вищій школі знижується з першого курсу до п’ятого: на першому курсі він становить 85%, на третьому – 70%, на п’ятому – 63%, що безпосередньо співвідноситься з результатами попереднього етапу нашого дослідження за фактором ставлення до навчальних дисциплін. Тобто, зі зменшенням пізнавального інтересу та професійного значення навчальних предметів знижуються показники за фактором задоволеності навчальним процесом в цілому від першого до п’ятого курсу.

Якщо в цілому аналізувати ті складові, що були отримані за фактором задоволеності процесом навчання у вищій школі, то можна сказати, що на першому курсі ті компоненти, що виділяли досліджувальні, носять більш зовнішній, поверхневий характер (стиль викладання, колектив). На третьому курсі головним є наявність практики; об’єм знань; якість викладання, що свідчить про акцент на змістовному боці навчання. На п’ятому курсі такий компонент задоволеності навчанням, як наявність практики, взагалі займає перше місце, на другому місці знаходяться можливості професійного та особистісного зростання, і на третьому місці – об’єм знань. Тобто ми бачимо, що акценти п’ятикурсників суттєво відрізняються від акцентів третьокурсників і, тим більше першокурсників, не зважаючи на те, що задоволеність процесом навчання у п’ятикурсників знижується.

Отже, вивчення психолого-педагогічних умов, що впливають на формування професійної спрямованості у студентів, довело, що вони поділяються на три групи: професійні, особистісного престижу та прагматичні. При чому на першому курсі перше місце посідає “професійний” фактор, на другому – “особистісного престижу” і на третьому-четвертому місцях – “прагматичний” (тобто отримання диплому про вищу освіту). Для успішного формування професійної спрямованості найбільш бажаним є професійний фактор, що обумовлює успішність навчання.

Розглянувши вплив на формування професійної спрямованості студентів таких факторів, як: ставлення студентів до навчальних дисциплін, задоволеність процесом навчання у вищій школі, зауважимо, що в перспективі слід дослідити не менш важливі складові професійної спрямованості, а саме, фактор значення результату, фактор оцінки рівня досягнутих результатів та фактор оцінки власного потенціалу. Цю сукупність факторів, які впливають на професійну спрямованість, скоріше можна віднести до групи внутрішніх мотиваторів, роль яких неможливо недооцінювати для процесу формування професійної спрямованості студентів.

Проведене нами теоретичне та експериментальне дослідження дало змогу зробити такі висновки.

1. Однією з найважливіших передумов успішності майбутнього професіонала справедливо можна вважати професійну спрямованість. Саме від рівня її сформованості залежить те, наскільки спеціаліст буде користуватись попитом у своїй галузі, а також, наскільки успішним він буде в обраній професійній діяльності.

2. Найбільш важливим періодом для формування професійної спрямованості є період навчання у вищий школі, де під впливом досліджених нами факторів відбувається певна динаміка процесу формування професійної спрямованості.

3. У структурі професійної самосвідомості особистості студентів не менш важливе місце посідає група психолого-акмеологічних умов. Відповідно до цього, психологічні умови націлені на досягнення суспільно підтриманого ефективного рівня професійного самоусвідомлення особистості. Акмеологічні умови спрямовані на розвиток особистості у професійній та навчальній діяльності, рух до вершин професіоналізму. З точки зору систематичної методології психологічні та акмеологічні умови є різнорідними, хоча і належать до однієї системи. Крім того, психолого-акмеологічні умови за даними Н.В. Кузьмина і А.А. Реана бувають трьох основних видів: об’єктивні, тобто ті, що пов’язані з діяльністю людини в існуючій системі, яка спрямовує її на досягнення визначних для системи результатів; суб’єктивні – пов’язані з особистими передумовами професіоналізму (спрямованість,

здібності, креативність); об'єктивно-суб'єктивні – пов'язані з особливостями організації професійного середовища (якістю керування системою).

Таким чином, відповідно до всього вище сказаного, можна зробити висновок, що в системі вищої освіти формування професійної спрямованості відбувається під впливом сукупності факторів, які впливають на організацію навчально-виховного процесу у вищій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асмолов А.Г. Личность как предмет психологического исследования / А.Г. Асмолов. - М.: Изд-во МГУ, 1984. - 104 с.
2. Каган М.С. Системный подход и гуманитарное знание: Избранные статьи / М.С. Каган. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1991. - 384 с.
3. Климов Е.А. Психолого-педагогические проблемы профессиональной консультации / Е.А. Климов. - М.: Знание, 1983. - 95 с.
4. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина. - Л.: Изд-во ЛГУ, 1970. - 116 с.
5. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. - М.: Наука, 1984. - 444 с.
6. Основы вузовской педагогики: Учеб. пособ. / Под ред. Н.В. Кузьминой. - Л.: Изд-во Лен. ун-та, 1972. - 311 с.
7. Основы педагогики и психологии высшей школы: Учеб. пособ. / Под ред. А.В. Петровского. - М.: Изд-во МГУ, 1986. - 303 с.
8. Платонов К.К. Об изучении и формировании личности учащегося / К.К. Платонов, Б.И. Адаскин. - М.: Высшая школа, 1966. - 224 с.
9. Психология: Словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. 2-е изд., испр. и доп. - М.: Политиздат, 1990. - 494 с.
10. Решетова З.А. Психологические основы процесса подготовки студентов вуза / З.А. Решетова. - Полтава: ПГПИ, 1991. - 78 с.
11. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. / С.Л. Рубинштейн - М.: Педагогика, 1989. - Т. 2. - 328 с.
12. Сейтешев А.П. Пути профессионального становления учащейся молодежи / А.П. Сейтешев. - М.: Высшая школа, 1988. - 336 с.

УДК 378.937: 371.132

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Д'ячкова І.В., викладач

Мелітопольський державний промислово-економічний технікум

У статті розглянуто проблеми професійного становлення майбутнього педагога. Запропонована робота містить теоретичний аналіз процесу навчання та розвитку студентів-майбутніх вчителів в вищому навчальному закладу.

Ключові слова: кредитно-модульна система, мотивація, навчання, професіоналізм.

Дьячкова И.В. ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА КАК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА / Мелитопольский государственный промышленно-экономический техникум, Украина.

В статье рассмотрено проблемы профессионального становления будущего педагога. Предложенная работа содержит теоретический анализ процесса обучения и развития студентов - будущих учителей в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: кредитно-модульная система,мотивация, обучение, профессионализм.